

СВІТОВИЙ БЕСТСЕЛЕР

НАБУТТЯ КРИЛ

СЬЮ МОНК КІДД

НАБУТТЯ
КРИЛ

СЬЮ МОНК КІДД

БЕСТСЕЛЕР THE NEW YORK TIMES
ПЕРЕКЛАДЕНО ПОНАД 20 МОВАМИ

Кожен із нас народжується з крилами,
та не кожен може літати

Сью Монк Кідд — популярна американська письменниця, авторка бестселерів, серед яких сенсаційний роман «Таємне життя бджіл». Її твори мали рекордні накладки, а деякі з романів екранізовано. Бестселер «Набуття крил» здобув чимало нагород.

Батько Сари й Анджеліни — поважний суддя, заможний плантатор і рабовласник. На день народження Сари він дарує їй чорношкіру рабину Гетті. Дівчата стають щирими подружками, майже сестрами, та батько карає Сару за це. У ній зароджується неприйняття свавільного суспільства, в якому змушена жити. Тим часом мати Гетті Шарлотта — талановита кравчиня — потайки зшиває ковдру, яка оповідає історію невольників, трагічну долю її роду. Вона мріє про свободу для себе і доньки. На Гетті та Сару чекають важкі життєві випробування, шлях, сповнений перешкод. Чи зможуть вони стати по-справжньому вільними? Бо мати крила ще не означає літати...

Захоплива історія двох жінок, з'єднаних любов'ю та неволею. Зворушує до глибини душі.

USA Today

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-4501-3

9 786171 245013

НАБУТТЯ
КРИЛ

SUE MONK KIDD

THE INVENTION
OF WINGS

A NOVEL

СЬЮ МОНК КІДД

НАБУТТЯ КРИЛ

РОМАН

ХАРКІВ **КЛУБ**
2018 **СІМЕЙНОГО**
ДОЗВІЛЛЯ

УДК 821.111(73)
К41

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Публікується з дозволу Viking, an imprint of Penguin Publishing
Group, a division of Penguin Random House LLC

Перекладено за виданням:
Kidd S. M. *The Invention of Wings : A Novel* / Sue Monk Kidd. —
New York : Viking, 2014. — 384 p.

Переклад з англійської *Дар'ї Петрушенко*

Дизайнер обкладинки *Max Mendor*

ISBN 978-617-12-4501-3
ISBN 978-0-670-02478-0 (англ.)

© Sue Monk Kidd Ltd., 2014
All rights reserved including the
right of reproduction in whole
or in part in any form.
© Неміро Ltd, видання україн-
ською мовою, 2018
© Книжковий Клуб «Клуб Сі-
мейного Дозвілля», переклад
і художнє оформлення, 2018

*Сенді Кітт
з усією любов'ю*

ЧАСТИНА ПЕРША

Листопад 1803 р. — лютий 1805 р.

КРИХТА ГЕТТІ ГРІМКЕ

Був час, коли люди Африки вміли літати. Про це розповіла мені мама якось уночі, коли мені було десять. Вона сказала:

— Крихто, твоя бабуся сама це бачила. Казала, вони літали над деревами й хмарами. Мов дрозди літали — так вона казала. Коли ми приїхали сюди, те диво минуло.

Мама була гостра на розум. Вона так і не навчилася читати й писати, як я. Усе, що вона знала, походило з життя, небагатого на милосердя. Вона подивилася мені в обличчя, що налилося горем і сумнівом, і спитала:

— Не віриш мені? Звідки, гадаєш, у тебе такі лопатки, дівчинко?

Ті худючі кістки стирчали з моєї спини, наче шишаки. Вона погладила їх і сказала:

— Це все, що лишилося від твоїх крил. Зараз вони не більші за ці пласкі кістки, але прийде день, коли матимеш їх знову.

Я була кмітлива, як мама. Уже в десять років знала, що ця історія про летючих людей — чистісінька небилиця. Ми не були якимось особливим народом, який утратив свої чари. Ми були рабами, і нічого доброго нас не чекало. Уже згодом я збагнула, що вона мала на увазі. Ми справді дістали крила, але жодного дива в тому не було.

Того дня, коли життя перетворилося на щось геть непоправне, я була на робочому дворі, кип'ятила постільну білизну рабів, підтримуючи вогонь під казаном. Очі пекло від краплинок господарського мила, що їх розносив вітер. Ранок видався холодний — сонце нагадувало маленький білий гудзик, намертво пришитий до неба. Улітку ми носили сукні з домотканої бавовни поверх спіднього, та коли до Чарльстона лінивою панною приходила зима, з листопада по січень ми вбиралися в мішки — товсті свитки, пошиті з важкого сукна. Просто старі мішки з рукавами. Мій був із чужого плеча й доходив до гомілок. Я не знала, скільки немитих тіл носили його до мене, та всі вони люб'язно лишили на ньому свої запахи.

Того ранку місіс уже нагородила мене ціпком по заду за те, що я заснула під час її молитов. Щодня до сніданку ми, раби, — всі, окрім Розетти, яка була вже стара й вижила з розуму, — набивалися до вітальні й силкувалися побороти сон, поки місіс навчала нас коротких віршів із Біблії, як-от «Ісус заплакав», і вголос молилася про улюблену річ Господа — *покору*. Якщо задрімаєш, отримаєш ціпком просто посеред «Бог казав те, Бог казав се».

Я від душі скаржилася Тітці-Сестрі на всю цю жалюгідну затию.

— Хай омине мене чаша сія, — казала я, вивергаючи вірші, які твердила місіс. — Ісус плакав, бо застряг там із місіс, як ми, — казала я.

Тітка-Сестра була кухаркою — вона служила місіс, відколи ще та була дівчинкою, і після Томфрі-дворецького завідувала тут усім. Вона єдина могла казати місіс, що робити, не отримавши ціпком. Мама наставляла: стеж за язиком, але я ніколи не стежила. Тітка-Сестра затикала мене тричі на день.

Усім я була наче крихта в чоботі. Однак не тому мене так назвали. Крихта було моє кошикове ім'я. Мастер і місіс усім давали правильні імена, але мама дивилася на своє маля в кошику, й ім'я приходило до неї саме — залежно від того, як виглядав малюк, у який день тижня народився, яка була

погода чи просто яким привидівся світ того дня. Мамине кошикове ім'я було Літо, а правильне — Шарлотта. Вона мала брата, чиє кошикове ім'я було Халепа. Люди вважають, що я це вигадала, але це цілковита правда.

Якщо в тебе є кошикове ім'я, то принаймні маєш щось від матері. Мастер Грімке назвав мене Гетті, але мама глянула на мене того дня, коли я з'явилася на світ, народившись надто рано, і нарекла Крихтою.

Поки того дня я допомагала надворі Тітці-Сестрі, мама була в домі й працювала над золотистою сатиноювою сукнею для місіс, такою, з турнюром позаду, яку називала «сукня Ватто». Вона була найкращою кравчиною в Чарльстоні й стільки працювала, що її пальці закрубили від голки. Ніде не побачиш такої краси, як уміла змайструвати мама, а вона ніколи не користувалася викрійками. Книжкові викрійки вона ненавиділа. На власний розсуд обирала на ринку шовки й оксамит і шила все, що було в домі Грімке: штори, підбиті нижні спідниці, ажурні криноліни, штани з оленячої шкіри і той верховий одяг на застібках для Тижня перегонів.

Скажу так, що білі жили заради Тижня перегонів. Один за одним влаштовували пікніки, променади, розкішні виходи у світ. Завжди у вівторок — звана вечерея в місіс Кінг. У середу — вечерея в Жокейському клубі. Великий галас здіймали в суботу через бал святої Цецилії, на якому походжали в найкращих сукнях. Тітка-Сестра казала, що в Чарльстоні епідемія пишнот. До восьми років я вважала, що пишноти — це коли слабують на живіт.

Місіс була невисока опасиста жінка з мішками під очима, що нагадували кульки тіста. Вона не погоджувалася віддавати маму в найми іншим леді. Ті благали її, і мама благала теж, адже частину заробітку могла лишити собі, — але місіс казала: «Не могу дозволити, щоб ти шила для них краще, ніж для нас». Вечорами мама відривала клапті на свої ковдри, поки я однією рукою тримала сальну свічу, а другою складала клапті купками, завжди за кольором, гарно й охайно. Мама любила, щоб кольори були яскраві, і складала разом відтінки,

які ніхто б не додумався поєднати: пурпуровий з помаранчевим, рожевий із червоним. Її улюбленою формою був трикутник. Завжди чорний. Мама нашивала чорні трикутники майже на всі пошиті нею стьобані ковдри.

Ми мали дерев'яну шкатулку, в якій тримали наші клапті, мішечок для голок та ниток і справжній мідний наперсток. Мама казала, що одного дня наперсток буде мій. Коли вона ним не користувалася, я носила його на кінчику пальця як прикрасу. Ми набивали наші ковдри бавовною-сирцем і обривками вовняної пряжі. Найкращою набивкою було й досі лишається пір'я, і ми з мамою ніколи не проходили повз перо на землі, не підбравши його. Інколи мама приносила цілу кишеню гусячих пір'їн, насмиканих з дірок у матрацах у будинку. Коли нам відчайдушно бракувало набивки, ми віддирали довгі смужки моху з дуба на робочому дворі й зашивали між лицевим боком і підкладкою ковдри, з кліщами та всім іншим.

Ми з мамою любили цей час, який проводили за ковдрами.

Що б не змушувала мене робити у дворі Тітка-Сестра, я завжди стежила за горішнім вікном, де мама займалася своїм шиттям. Ми мали свій сигнал. Коли я перевертала цеберко догори дном біля кухні, це означало, що навколо ні душі. Мама відчиняла вікно й викидала іриску, вкрадену з кімнати місіс. Іноді з'являлася також в'язка клаптів тканини — напрочуд гарного ситцю, шотландки, мусліну, якогось заморського льону. Одного разу — той справжній мідний наперсток. Найбільше вона полюбляла брати яскраво-червоні нитки. Сунула їх до кишені й просто виносила так із будинку.

Того дня у дворі було людно, тож я не мала надії, що з неба впаде іриска. Праля Мерая обпекла руку вуглиною з праски, і її відправили в ліжко. Тітка-Сестра шаленіла через зупинку прання. Томфрі наказав своїм людям зарізати свиню, яка носилася й верещала на весь голос. Усі висипали надвір, від старого кучера Сноу аж до прибиральника стаєнь Принса. Томфрі хотів швидше прикінчити свиню, бо місіс ненавиділа галас у дворі.

Галас був у її списку невірних гріхів, який ми знали напам'ять. Номер перший: крадіжки. Номер другий: непо-

кора. Номер третій: лінощі. Номер четвертий: галас. Рабу належало бути схожим на Святого Духа — невидимий, нечутний, але завжди ширяє поряд напоготові.

Місіс гукнула Томфрі й наказала припинити цей гвалт: леді не повинна знати, звідки береться її бекон. Почувши це, я сказала Тітці-Сестрі, що місіс не відає, куди входить її бекон і звідки виходить. Тітка-Сестра вліпила мені дзвінкого ляща.

Я взяла довгу жердину, яку ми називали вибивкою, й заходилася виловлювати з казана покривала і розвішувати на поперечині, на якій Тітка-Сестра сушила свої кухарські трави. Вішати на поперечину в стайні заборонялось, адже очі коней були надто дорогоцінні, щоб сусідувати з лугом. Не те що очі рабів. Орудуючи жердиною, я вибивала дух із тих простирادل і ковдр. Це називалося витрушуванням бруду.

Покінчивши з пранням, я не мала чим себе зайняти і з задоволенням віддалася гріху номер три. Я блукала стежкою, яку сама витоптала в ґрунті, кружляючи нею по десять-дванадцять разів на день. Почала від задньої стіни головного будинку й побрела повз кухню й пральню до розлогого дерева. Деякі його гілки були товщі за моє тіло, і всі вигиналися, мов стрічки в коробці. Злі духи мандрують прямим шляхом, а в нашому дереві не було жодної невикривленої лінії. Ми, раби, збиралися під ним, коли діймала спека. Мама завжди казала: «Не рви сірий мох — він береже від сонця й допитливих очей».

Я повернулася повз стайню й гостьовий будинок. Стежка водила мене мапою всього світу, що я знала. Тоді я ще не бачила верткого глобуса в будинку, який показував решту. Я роззиралася навколо, бажаючи, аби день швидше скінчився й ми з мамою могли піти до своєї кімнати. Та була над гостьовим будинком і не мала вікна. Запах гною зі стайні й корівника підіймався туди, такий свіжий, що здавалося, ніби наша постіль набита ним замість соломи. Решта рабів мешкала в кімнатах над кухнею.

Налетів порив вітру, і я прислухалася до корабельних вітрил, що плескали в гавані через дорогу — місці, чий запах я вдихала з вітром, але якого ніколи не бачила. Вітрила надувалися

з ляскотом, схожим на удар батога, і ми всі прислухалися: чи то якогось раба шмагають у сусідньому дворі, чи то кораблі готуються до плавання. Ставало зрозумілим, коли починалися крики або ж ні.

Сонце сіло, лишивши по собі тільки брижі в хмарах, — наче гудзик відпав. Я взяла вибивку, полишену біля казана, і знічев'я тицьнула нею в гарбуз на городі. Потім жбурнула через стіну масляний горіх, де той з гучним ударом гепнув об землю.

І тоді повітря застигло. З чорного ходу долунав голос місіс: — Тітко-Сестро, приведи до мене Гетті, негайно.

Я підійшла до будинку, гадаючи, що вона здійняла галас через гарбуз. І наказала своєму гузну триматися.

САРА ГРІМКЕ

Мій одинадцятий день народження розпочався тим, що мати перевела мене з дитячої. Уже рік мені не терпілося втекти від порцелянових ляльок, дзиг і крихітних чайних сервізів, розкиданих по підлозі, від маленьких ліжок у ряд, від усього надміру й безладу цього місця. Але тепер, коли цей день настав, я не наважувалася переступити поріг своєї нової кімнати. Вона була обшита темним деревом, і в ній відчувався запах мого брата — все пропахло димом і шкірою. Дубовий навіс із чорним оксамитовим балдахіном над ліжком височів так, що здавався ближчим до стелі, ніж до підлоги. Я не могла поворухнутися від страху, що житиму сама в такому величезному, гоноровому місці.

Затамувавши подих, я перемахнула через поріг. У такий нехитрий спосіб я долала перепони дитинства. Усі вважали мене хороброю дівчинкою, насправді ж я була не така безстрашна, як гадали. Я мала черепашачу вдачу. Щоразу, як будь-який жах, острах чи перешкода ставали на шляху, мені нічого так не хотілося, як упасти на місці й заховатися. «Якщо мусиш помилятися, роби це з відвагою», — таким був маленький девіз, вигаданий мною для самої себе. Уже не раз він допомагав мені долати дверні пороги єдиним махом.

Ранок був сповнений сильного холодного вітру з боку Атлантики та хмар, роздмуханих, наче ті полотняні покажчики вітру. Якусь мить я стояла просто посеред кімнати, прислухаючись, як шумлять навколо дому гостролисті пальмові гілки. Шелестів навіс над верандою. Стогнала на своїх ланцюгах гойдалка на ганку. Унизу, на малій кухні, мати наказувала рабам діставати китайські супниці й чашки веджвудської порцеляни, готуючись до свята з нагоди мого дня народження. Її покоївка Сінді годинами вимочувала й лагодила мамину перуку за допомогою паперу й папільйоток, і кислий запах від її сушіння відчувався на всіх поверхах.

Я спостерігала, як доглядальниця дітей Біна ховає мій одяг до важкої старої шафи, і пригадувала, як вона гойдала колицьку Чарлі за допомогою коцюби, як гриміли на її руках браслети з мушель каурі, коли вона лякала нас казками про відьму Бугу — стару жінку, що літає на мітлі й висмоктує подих з поганих дітей. Я сумуватиму за Біною. І за милою Анною, що спала, сунувши великий палець до рота. За Беном і Генрі, які стрибали, мов чортенята, доки їхні матраци не лускали, вивергаючи гейзери гусячого пір'я. І за маленькою Елізою, що мала звичку прослизати в моє ліжко, ховаючись від щоденного жаху перед страшною Бугою.

Звісно, я мала б покинути дитячу вже давно, але мусила чекати, доки Джон вирушить до коледжу. Наш триповерховий будинок був одним з найпишніших у Чарльстоні, але йому бракувало спалень з огляду на те, наскільки... скажімо так, плідною була мати. Нас було десятеро: Джон, Томас, Мері, Фредерік і я, а далі мешканці дитячої — Анна, Еліза, Бен, Генрі й крихітний Чарльз. Я була середньою — тією, кого мати називала *інакшою*, а батько *особливою*, з морквяно-рудим волоссям і ластовинням, цілими сузір'ями ластовиння. Мої брати колись накреслили на моїх щоках і чолі Оріон, Малу і Велику Ведмедицю, з'єднавши вуглинкою яскраві руді цятки, і я була не проти — на кілька годин я стала для них цілим небом.

Усі казали, що я татова улюблениця. Не знаю, чи любив він мене більше, чи просто жалів, але батько точно був *моїм*

улюбленцем. Він був суддею найвищого суду Південної Кароліни й належав до верхівки плантаторського класу, тієї групи, яку чарльстонці вважали елітою. Він бився пліч-о-пліч із Джорджем Вашингтоном і перебував у британському полоні. Надмірна скромність не дозволяла йому згадувати про ці події — на те в нього була мати.

Її звали Мері, і цим уся схожість із матір'ю Господа вичерпувалася. Вона походила з перших родин Чарльстона — невеликої спільноти лордів, яких король Карл відрядив на заснування міста. Вона так невтомно вплітала це в розмови, що ми більше не гаяли часу й зусиль на закочужання очей. Окрім керування господарством, виводком дітей і чотирнадцятьма невільниками, вона виконувала низку світських і релігійних обов'язків, що не під силу були б усім королевам і святим Європи. Коли я була схильна вибачати, то казала, що моя мати вкрай виснажена. Але я підозрювала, що вона просто була лихої вдачі.

Закінчивши розкладати мої гребінці й стрічки на розкішній стільниці мого нового туалетного столика в стилі геплвайт, Біна обернулася до мене. Певно, я мала розгублений вигляд, стоячи там, бо вона клацнула язиком і промовила:

— Бідолашна міс Сара.

Як же мене злило, коли до мого імені додавали «бідолашна». «Бідолашна міс Сара», — немов закляття, бурмотіла Біна, відколи мені було чотири роки.

Ось мій найперший спогад: я складаю з братових кульок слова. Літо, я сиджу під дубом, що росте в дальньому кутку робочого двору. Десятирічний Томас, якого люблю понад інших, навчив мене дев'ятьох слів: САРА, ВІН, ВОНА, ЙДЕ, БІЖИТЬ, СКАЧЕ, Є, ТАМ, ТУТ. Він написав їх на пергаменті й дав мені торбинку з сорока вісьмома скляними кульками, щоб викладати їх, — досить, аби зобразити два слова за раз. Я розкладаю кульки на землі, відтворюючи чорнильні слова Томаса. «Сара йде». «Він біжить». «Вона скаче». Я працюю так швидко, як тільки можу. Скоро прийде Біна шукати мене.

Однак у двір із заднього ганку спускається мати. Біна та інші домашні раби скупчилися позаду неї, рухаючись обачним, узгодженим кроком — наче єдина істота, суцільна стопога, переповзає незахищену ділянку. Я відчуваю тінь, що витає над ними в повітрі, якийсь усеосяжний жах, і відповзаю в зелено-чорну тінь дерева.

Раби дивляться матері в спину, пряму й непохитну. Вона обертається й робить їм зауваження:

— Ви зволікаєте. Хутко, покінчімо вже з цим.

І, поки вона говорить, стару рабиню Розетту витягують із корівника. Тягне чоловік, невільник, що працює у дворі. Вона пручається, дряпає йому обличчя. Мати дивиться, безпристрасна.

Він прив'язує руки Розетти до наріжного стовпа на ганку кухні. Вона озирається через плече і благає: «Місіс, будь ласка. Місіс. Місіс. Будь ласка». Благає навіть тоді, коли чоловік уже ляскає її батогами.

На ній сукня з бавовни, блідо-жовтого кольору. Я заворожено дивлюся, як на її спині проступає кров — червоні суцвіття розкриваються, наче пелюстки. Не можу примирити дикість цих ударів із тим, як солодко вона голосить, чи з красою троянд, що сплітаються у візерунок уздовж її хребта. Хтось рахує удари — чи це мати? «Шість, сім».

Екзекуція триває, але Розетта припиняє волати й повисає на перилах ганку. «Дев'ять, десять». Я відводжу погляд. Очі стежать за чорною мурахою, що мандрує віддаленими кутками під деревом — гористими коренями, лісистими мохами, у нескінченній небезпеці, — і я подумки промовляю слова, які викладала раніше. «Він біжить». «Вона скаче». «Сара йде».

«Тринадцять. Чотирнадцять...» Я кулею вилітаю з тіні, повз чоловіка, який уже згортає свій батіг, повз Розетту, без тям повислу на руках. Коли через задній ганок вриваюся в дім, мама гукає мене, і Біна тягнеться, щоб упіймати, але я ухиливаюся від них і мчу головним коридором, крізь парадні двері, звідки наосліп кидаюся до пристаней.

Решту пам'ятаю нечітко — лише те, що блукаю через містки парусного судна, схлипуючи, перечіпляючись через згорнутий канат. Добрий чоловік із бородою і в темному кашкеті питає, чого я хочу. Я подумки промовляю до нього: «Сара йде».

Мене наздоганяє Біна, хоч я не помічаю її, доки вона не хапає мене в обійми, воркочучи:

— Бідолашна міс Сара, бідолашна міс Сара, — наче вердикт, маніфест, пророцтво.

Додому я повертаюся вся в шмарклях, у сльозах, у землі з двору і в бруді з гавані. Мати притискає мене до себе, відступає назад і шалено трусить мене, а тоді обіймає знову.

— Ти повинна обіцяти мені, що ніколи більше не втечеш. *Обіцяй мені.*

Я хочу. Я намагаюся. Слова крутяться в мене на язичку — округлі грудки слів, що блищать, наче кульки під деревом.

— Саро! — вимагає вона.

Нічого не виходить. Жодного звуку.

Тиждень я німувала. Здавалося, ніби мої слова провалюються в западину між ключицями. Я потроху рятувала їх молитвами, погрозами й ласкавими вмовляннями. Нарешті я заговорила знову, проте зберегла дивну й мінливу форму заїкання. Я ніколи не вміла розмовляти гладенько, навіть перші сказані слова певною мірою давалися мені з боєм. Але тепер між моїми реченнями повисали огидні паузи, безкінечні секунди, в які слова застигали на губах і люди відводили очі. Зрештою ці огидні паузи почали з'являтися і зникати, керуючись власними загадковими примхами. Вони могли тижнями переслідувати мене, а потім облишити на місяці, аби повернутися так само несподівано, як зникли.

У день, коли я переселилася з дитячої, щоб розпочати зріле життя в поважній кімнаті Джона, я не думала про жорстокість, що сталася на робочому дворі, коли мені було чотири, ані про мотузки, що відтоді постійно зв'язували мій голос. Ті

турботи були останнім, що спадало мені на думку. Моя мовна вада вже деякий час не давалася взнаки — чотири місяці й шість днів. Я майже уявила собі, що зцілилася.

Тож коли до кімнати впливла мати (несподівано для мене, заціпенілої в намаганні призвичаїтись до оточення, і Біни, яка розсовувала мої речі тут і там) і спитала, чи до вподоби мені нове житло, я була приголомшена тим, що нездатна відповісти їй. Наче двері захряснулися в моєму горлі, і настала тиша. Мати глянула на мене й зітхнула.

Коли вона пішла, я зробила над собою зусилля, аби не заплакати, і відвернулася від Біни. Не могла витримати чергового «Бідолашна міс Сара».

КРИХТА

Тітка-Сестра відвела мене на малу кухню, де тріскотіли Біна й Сінді над срібними тацями, накладаючи туди до краю імбирних пряників та яблук із земляними горіхами. На них були гарні довгі накрохмалені фартухи. У вітальні стояв гомін, наче бджоли гули.

З'явилася місіс і наказала Тітці-Сестрі зідрати з мене мою огидну свитку і вмити мені обличчя, а тоді сказала:

— Гетті, сьогодні день народження Сари, їй одинадцять, і ми влаштуємо для неї свято.

Вона взяла з кухонної шафки стрічку лавандового кольору та обвила навколо моєї шиї, зав'язавши бантом. Тим часом Тітка-Сестра відтирала ганчіркою бруд з моїх щік. Ще одну стрічку місіс зав'язала в мене на поясі. Коли я смикнулася, вона різким тоном осадила мене:

— Припини крутитися, Гетті! Стій спокійно.

Місіс надто туго затягнула стрічку на моїй шиї. Відчуття було, ніби не можеш ковтнути. Я шукала поглядом очі Тітки-Сестри, але ті не відривалися від таць із їжею. Хотілося сказати їй: «Звільни мене від цього, допоможи мені, мені треба до виходку». Я завжди вміла сказати щось влучне, але зараз мій голос сховався вглиб горла, наче кухонна миша.

Я пританцьовувала на одній нозі, потім на іншій. І думала про те, що казала мама: «Будь доброю до Різдва, бо тоді вони продають зайвих дітей чи посилають їх у поля». Я не знала жодного раба, якого продав мастер Грімке, але знала багатьох, кого він відіслав на свої плантації в глибині країни. Звідти прийшла мама, вже коли носила мене в собі, покинувши мого тата.

Тоді я припинила смикатись. Усе моє єство сховалося до тієї ж діри, що й мій голос. Я намагалася робити те, чого, з їхніх слів, бажав Господь. Коритися, бути тихою, стояти спокійно.

Місіс уважно оглянула, який вигляд я маю в пурпурових стрічках. Узявши за руку, вона повела мене до вітальні, де сиділи леді у своїх розправлених на позір сукнях, зі своїми порцеляновими чашками й мереживними серветками. Одна леді грала на маленькому піаніно, яке називали клавесином, але припинила, щойно місіс лягнула в долоні.

Очі всіх були прикуті до мене. Місіс сказала:

— Це наша маленька Гетті. Саро, люба, вона твій подарунок, твоя власна покоївка.

Я затиснула долоні між ніг. Місіс висмикнула їх. Обернула мене навколо себе. Леді затріщали, мов папуги: «З днем народження, з днем народження», — струшуючи повітря своїми химерними зачісками. Старша сестра міс Сарі, міс Мері, сиділа надута, що не вона в центрі уваги. Після місіс це була найкапосніша особа в кімнаті. Ми всі бачили, як вона поводить себе зі *своєю* покоївкою Люсі, як лупцює бідолашну дівчину, не знаючи спочинку. Ми всі казали, що якби міс Мері впустила хустку з другого поверху, то наказала б Люсі плигати за нею з вікна. Добре, що я хоч не їй дісталася.

Міс Сара встала. Вона була в темно-синій сукні, з волоссям рожевого відтінку, що звисало прямо, як кукурудзяні стебла. Вона зробила довгий вдих і почала ворушити губами. Тоді ще міс Сара діставала слова з горлянки, наче воду з криниці.

Коли вона нарешті витягнула це відро, ми ледве чули, що вона каже.

— ...Вибач, мамо... Я не можу її прийняти.

Місіс попросила її повторити. Цього разу міс Сара про-ревла це, наче вуличний торговець креветками.

Очі місіс були холодно-блакитні, як у міс Сари, але зараз вони зробилися темними, як індиго. Її нігті впилися в мене, залишивши на моїй руці слід, схожий на пташину зграю. Вона сказала:

— Сядь, Саро, люба.

— ...Мені не потрібна покоївка... — продовжувала міс Сара. — Мені цілком добре й без неї.

— Досить, — відрізала місіс.

Як можна було прогавити таке попередження — не знаю. Міс Сара навіть зблизька його не побачила.

— Не могли б ви приберегти її для Анни?

— *Годі!*

Міс Сара плюхнулася на стілець, наче хтось штовхнув її.

По моїй нозі почав збігати струмочок. Я смикалася всіляко, намагаючись вивільнитися з пазурів місіс, аж тут не витримала, і гарячий потік ринув на килим.

Місіс заверещала, і все замовкло. Чути було, як підстрибують вуглинки в каміні.

Я відчула, що зараз отримаю ляпаса чи навіть гірше. Я згадала Розетту, як та вдавала припадок, коли їй було треба. Пускала слину з рота, закочувала очі. Вона була схожа на жука, який перекинувся догори дригом і намагається піднятися. Але це звільняло її від покарання, і мені на думку спало шарахнутись на підлогу й самій удати припадок, як тільки зможу.

Але я продовжувала стояти в мокрій сукні, що обліпила мої стегна, і заливалася пекучим соромом.

Увійшла Тітка-Сестра й вивела мене. Минаючи сходи головної зали, я побачила на верхньому поверсі маму, яка притискала руки до грудей.

Тієї ночі голуби розсілися на трьох гілках і туркотіли. Я пригорталася до мами в нашому гамаку, не зводячи очей зі швейної

рами, що звисала над нами з бантин, щільно підтягнута на своїх шківах. Вона казала, що ця рама — наш янгол-охоронець.

— Усе буде добре, — казала вона.

Але сором лишався. Я відчувала його, наче смак гіркої настоянки на язичку.

Вечірній дзвін прокотився Чарльстоном, сповіщаючи, що рабам час вертатися додому. Мама сказала, що скоро з'явиться варта й гатитиме в барабани, але висловила це так:

— От-от жуки поналізують у жито.

Потім потерла пласкі кістки моїх плечей. Тоді вона й розповіла мені африканську легенду, яку чула від своєї мами. Про те, як люди вміли літати. Як вони літали над деревами й хмарами. Літали, наче дрозди.

Наступного ранку мама простягла мені ковдру мого зросту й сказала, що я більше не можу ночувати з нею. Від цього дня я мала спати на підлозі в коридорі біля дверей спальні міс Сари. Мама сказала:

— Нізащо не полишай своєї ковдри, тільки якщо міс Сара покличе. Не тиняйся довкола. Не запалюй свічі. Не здіймай шуму. Коли міс Сара подзвонить у дзвоник, не барися.

Мама сказала мені:

— Відтепер буде нелегко, Крихто.

САРА

Мене відіслали до усамітненого простору моєї нової кімнати, наказавши написати листи з вибаченнями до кожного з гостей. Мати посадила мене за стіл з папером, чорнильницею та примірником листа, який склала сама, я ж мала переписати.

— Ти ж не покарала Гетті, ні? — спитала я.

— Вважаєш мене безсердечною, Саро? З дівчинкою стала прикра неприємність. Що я могла зробити? — Вона сердито знизала плечима. — Якщо килим не можна відчистити, доведеться викинути його.

І коли вона йшла до дверей, я силкувалася видобути з горла слова, перш ніж вона піде.

— Мамо, будь ласка, дозволь мені... дозволь повернути тобі Гетті.

«Повернути Гетті». Наче вона все ж таки була моя. Наче володіння людьми є чимось природним, як подих. Попри весь мій опір, коли йшлося про рабство, я дихала тим самим отруйним повітрям.

— Твоя опіка над нею законна і обов'язкова. Гетті твоя, Саро, тут нічого не вдієш.

— Але...

Я чула, як шурхотять її нижні спідниці, коли вона перетнула килим і повернулася до мене. Вона була жінкою, якій корилися стихії, але в цю мить вона була лагідна зі мною. Узявши мене пальцем за підборіддя, вона підняла моє обличчя до свого і всміхнулася.

— Нащо тобі з цим боротися? Не знаю, де ти набралася цих чужорідних ідей. Такий наш спосіб життя, люба моя, змиряся з цим. — Вона поцілувала мене в маківку. — На ранок чекаю всі вісімнадцять листів.

Кімната наповнилася помаранчевим сяйвом, що освітило кипарисові панелі, а тоді злилося з присмерком і тіннями. Внутрішнім зором я чітко бачила перед собою Гетті — збентежену, з палаючим від сорому обличчям, з кісками, що стирчать навсбіч, у принизливих лавандових стрічках. Вона була неймовірно маленька, на рік молодша за мене, але виглядала старшою на всі шість. Її руки-ноги були — шкіра та кістки. Лікті нагадували голівки двох кравецьких шпильок. Єдиним у ній, що мало хоч якийсь розмір, були очі — забарвлені в дивний відтінок золотого, вони сиділи над її чорними щокками, мов два осяйні півмісяці.

Здавалося зрадою просити вибачення за вчинок, за який анітрохи не почувалася винною. Шкодувала я лише про те, яким жалюгідним вийшов мій опір. Більш за все я хотіла просидіти тут нескореною цілу ніч, дні, може, тижні, якщо знадобиться, але зрештою здалася й написала ті клятві листи. Я знала про себе, що я дивна дівчинка з бунтівними ідеями, жадібним розумом і кумедною зовнішністю і що половину часу я захлинаюся

своєю мовою, як загнuzданий кінь, — якості, не дуже привабливі в особи жіночої статі. Я потроху ставала чужою в родині й боялася остракізму. Його боялася найбільше.

Знов і знов я виводила:

Шановна мадам!

Дякую Вам за честь і доброту, які Ви виявили до мене, вшанувавши своєю присутністю чаювання з нагоди мого дня народження. Я шкодую про те, що, попри добре виховання, отримане мною від батьків, моя поведінка під час цього заходу була надмірно зухвалою. Смиренно прошу у вас вибачення за свою грубість і неповагу.

Сповнена каяття і щиро прихильна,

Сара Грімке

Я видерлася на недоречну височінь матраца й тільки-но влаштувалася, як за вікном затьохкала пташка. Спочатку був потік різкого свисту, потім — ніжний меланхолійний спів. Я відчула себе самотньою в цьому світі зі своїми чужорідними ідеями.

Зісковзнувши зі свого сідала, я прокралася до вікна, де стояла й тремтіла в білій вовняній сорочці, дивлячись на Іст-Бей, повз темні покрівлі на гавань. Зараз, коли сезон ураганів минув, близько сотні вітрильників стояло на приколі, виблискуючи на воді. Припавши щогою до холодної шибки, я виявила, що частково бачу невільничі помешкання над гостьовим будинком, де, як я знала, Гетті проводила свою останню ніч з матір'ю. Завтра вона візьметься до своїх обов'язків і спатиме під моїми дверима.

Саме тоді на мене зійшло раптове прозріння. Я запалила свічу від жаринок і ступила в темний неопалюваний коридор. Три темні тіні лежали на підлозі біля дверей спалень. Ніколи вночі я по-справжньому не бачила світу за дверима дитячої, і мені знадобилася мить, аби зрозуміти, що тіні — то раби, які сплять поряд на випадок, якщо хтось із Грімке подзвонить.

Мати хотіла замінити цей архаїчний лад тим, що віднедавна встановився в домі її подруги місіс Рассел. Там натискали

кнопки, які приводили до дії дзвіночки в невільничих житлах. На кожну кнопку — окремий дзвіночок. Мати була схильна до новаторства, проте батько вважав це марнотратством. Хоч ми були англіканцями, в ньому відчувався легкий наліт гугенотської ощадливості. Показні кнопки з'являться в домі Грімке лише через його труп.

Я прокралася босоніж широкими сходами червоного дерева вниз, на перший поверх, де спали ще двоє рабів і сиділа без сну Сінді, притулившись спиною до стіни батьківської спальні. Вона окинула мене тривожним поглядом, але не спитала, що я тут роблю.

Я продовжила свій шлях по персидському килиму, що майже в повну довжину застеляв головний зал. Повернула ручку на дверях батьківської бібліотеки й ступила всередину. Портрет Джорджа Вашингтона в ошатній рамі виднівся в промені місячного сяйва, що пробивалося крізь переднє вікно. Майже рік батько дивився крізь пальці на те, як я прослизала під носом у містера Вашингтона, аби нишпорити в бібліотеці. Джон, Томас і Фредерік могли повноправно розпоряджатися її безмежними скарбами — книгами з права, географії, філософії, теології, історії, ботаніки, поезії й грецьких гуманітарних наук, — тоді як нам із Мері було офіційно заборонено читати хоч слово звідти. Мері, здавалося, не цікавилась книгами, але я... я бачила їх уві сні. Я любила їх так, як не могла сповна висловити навіть Томасові. Він указував мені на певні томи й зубрив зі мною латинські відміни. Він був єдиним, хто знав про моє відчайдушне прагнення здобути справжню освіту, крім тієї, яку я діставала від мадам Руффен, моєї домашньої вчительки й французької немезиди.

Це була низенька норавлива жінка, яка носила вдовиний капор із зав'язками, що наповзали їй на щоки, а в холодну погоду — плащ, підбитий білячими шкурками, і крихітні, оторочені хутром черевики. Вона славилася тим, що за найменше порушення ставила дівчат на «лаву ледарів» і горлала на них, доки ті не втрачали свідомість. Я зневажала мадам з її «чемною освітою для жіночого розуму», яка складалася з шиття, гарних

манер, малювання, основ читання, письма, гри на фортепіано, Біблії, французької й арифметики — рівно настільки, щоб додати два і два. Я гадала, що, цілком можливо, помру, виводячи дрібнесенькі квіточки на сторінках мого альбому. Одного разу я написала на полях: «Якщо я помру від цієї жахливої вправи, бажаю, щоб ці квіти прикрасили мою труну». Мадам Руффен це не здалося кумедним. Я мусила стояти на «лаві ледарів», де вона розп'ятувала про мою безсоромність, а я трималася, щоб не зомліти.

Поступово під час цих уроків мене охопила туга. Незнайомі досі болі стрімким потоком накрили моє серце. Я хотіла знати все, хотіла стати кимось. *О, якби я була сином!* Я обожнювала батька за те, що він поводився зі мною майже так, начебто я *була* сином, дозволяючи мені прократатися до бібліотеки й назад.

Тієї ночі вуглики в бібліотечному каміні лежали холодні й запах сигарного диму досі витав у повітрі. Без жодних зусиль я відшукала батькове «Мирове судочинство й громадське право Південної Кароліни», автором якого був він сам. Я вже достатньо гортала його, аби знати, що десь між сторінками є копія юридичного документа про звільнення з рабства.

Знайшовши його, я взяла аркуш і перо з батькового столу й переписала:

Цим засвідчую, що цього дня, 26 листопада 1803 року, в місті Чарльстон у штаті Південна Кароліна я звільняю з рабства Гетті Грімке й жалую їй цю вільну грамоту.

Сара Мур Грімке

Що міг зробити батько, крім як відпустити Гетті на волю, так само законно і в обов'язковому порядку, як і володіти нею? Я дотримувалася букви закону, яку сформулював він сам! Я залишила свій витвір на коробці з нардами на його столі.

У коридорі я почула, як дзеленчить мамин дзвіночок, викликаючи Сінді, і кинулася тікати — назад, нагору, від чого вогник моєї свічі зовсім згас.

У кімнаті виявилось ще холодніше, і маленька пташка вже припинила співати. Я прослизнула під купу звичайних і стьобаних ковдр, але не могла заснути від захвату. Я уявляла, як Гетті й Шарлотта засипають мене словами вдячності. Уявляла гордість батька, коли він знайде документ, і образу матері. *Законно і обов'язково, авжеж!* Нарешті, здавшись на милість втоми і вдовolenня, я поринула в сон.

Коли я прокинулася, синюватого відтінку фаянсова плитка навколо вогнища відблискувала світлом. Я сіла в тиші. Мій нещодавній екстатичний спалах вичерпався, залишивши мені відчуття спокою та ясний розум. Тоді я ще нездатна була пояснити, як може всередині жолудя ховатися дуб чи як я раптом зрозуміла, що в той самий загадковий спосіб щось ховається всередині мене — жінка, якою я згодом стану, — та, схоже, одразу збагнула, хто вона.

Це усвідомлення постійно було зі мною, поки я гортала батькові книги й формулювала свої аргументи під час наших дебатів за обіднім столом. Лише минулого тижня батько влаштував дискусію між мною і Томасом на тему екзотичних скам'янілих створінь. Томас аргументував, що якби ці дивні тварини справді вимерли, це означало б погану стратегію Бога, що загрожувало ідеалу Божої досконалості, а отже, ці створіння мають досі мешкати у віддалених куточках землі. Я заперечувала, що навіть Богові має бути дозволено змінювати думку.

— Чому Божа досконалість обов'язково мусить ґрунтуватися на незмінності природи? — питала я. — Хіба гнучкість не є більш досконалою, ніж непорушність?

Батько плеснув у долоні за столом.

— Якби Сара була хлопчиком, вона стала б найвидатнішим юристом у Південній Кароліні!

Тоді я була в захваті від його слів, але лише тепер, прокинувшись у своїй новій кімнаті, зрозуміла їхнє справжнє значення. Усвідомлення моєї долі накопалося миттєво. *Я буду юристом.*

Звичайно, я знала, що немає жінок-юристів. Для жінки не існувало нічого, окрім ниви домогосподарства й тих крихітних

квіточок, видряпаних на сторінках мого альбому. Якщо жінка прагне бути юристом — мабуть, настає кінець світу. Але з жолудя виростає дуб, хіба не так?

Я сказала собі, що вада мого голосу не зупинить мене — вона мене змусить. Зробить сильною, адже мені доведеться бути сильною.

Я мала цілу історію започаткування маленьких особистих ритуалів. Коли вперше взяла книгу з батькової бібліотеки, я занотувала дату й назву — 25 лютого 1803 р., «Володарка озера» — на сріблястому папірці, який сховала в черепахову заколку й носила потайки у волоссі. Зараз, коли світанок яскравими китицями зібрався на моєму ліжку, я хотіла освятити ритуалом те, що, безумовно, стане втіленням мого найбільшого задуму.

Я підійшла до шафи з одягом і зняла синю сукню, пошиту Шарлоттою на моє невдале свято. Там, де сходився комір, вона пришила великий сріблястий гудзик із вигравіюваним написом «fleur de lis»¹. Скориставшись кривим ножом для листів, який залишив по собі Джон, я відпорола його. Затиснувши талісман у долоні, я молилася: «Благаю, Господи, нехай це сім'я, яке ти посіяв у мені, принесе плоди».

Коли я розплющила очі, нічого не змінилось. У кімнаті досі лежали згустки вранішнього світла, сукня небесно-синьою купою валялася на підлозі, срібний гудзик був затиснений у моїй руці, але я відчувала, що Бог мене почув.

Дорогоцінний гудзик увібрав у себе все, що відбулося тієї ночі, — аж до володіння Гетті, полегшення від підписання її вільної грамоти, але здебільшого блаженство від розпізнання в собі вродженого сімені, того, що вже бачив батько. *Юрист*.

Я поклала гудзик до маленької шкатулки з італійської лави, подарованої мені на Різдво, а тоді заховала її вглиб мого комода.

З коридору почулися голоси, змішані з подзенькуванням таць і глеків. Гомін рабів, що відбувають свою повинність. Світ прокидався.

---

¹ Лілія (фр.). (Тут і далі прим. пер.)

Я швидко вдяглася, гадаючи, чи Гетті вже за дверима. Коли я відчинила їх, моє серце забилося швидше, але Гетті не було. На підлозі лежала написана мною вільна грамота. Розірвана навпіл.

КРИХТА

Моє життя з міс Сарою почалося не з тієї ноги.

Коли того першого ранку я дісталася її кімнати, двері стояли відчинені, а міс Сара сиділа в холоді, дивлячись на порожню стіну. Я просунула голову в двері й спитала:

— Міс Саро, хочете, щоб я увійшла?

У неї були маленькі товсті руки з опецькуватими пальцями, і вона піднесла їх до рота, розчепіривши, мов дамське віяло. Її очі були бліді й говорили ясніше, ніж рот. Вони казали: «Не хочу тебе тут бачити». Рот же промовив:

— Так, заходь... Я рада, що ти моя покоївка.

Потім вона плюхнулася в крісло й стала робити те, що й досі. Нічого.

Десятирічна дворова невільниця, яка в житті нічого не виконувала, окрім чорних робіт для Тітки-Сестри, ніколи подовгу не бувала всередині будинку. І ніколи — на горішніх поверхах. Оце так кімната! Тут було ліжко завбільшки з віз, туалетний столик із дзеркалом, стіл, щоб тримати книги, і ще книги, і безліч оббитих стільців. У каміні був екран від вогню, вишитий рожевими квіточками, — вишитий, як я знала, маминою голкою. На каміні стояли дві білі вази чистої порцеляни.

Я роздивилася все, а потім просто стояла, гадаючи, що робити далі. Я сказала:

— А тут холодно.

Міс Сара не відповіла, тож я промовила голосніше:

— А ТУТ ХОЛОДНО.

Це відірвало її від споглядання стіни.

— ...Можеш розпалити вогонь, напевно.

Я вже бачила, як це робиться, але бачити — не робити. Я не вміла перевіряти димохід, і звідси весь цей дим, що повалив з каміна, мов згряя кажанів.

Міс Сара заходилася відчиняти вікна. Ззовні, мабуть, здавалося, наче дім горить, бо надворі заволав Томфрі:

— *Пожежа, пожежа!*

І всі забігали. Я схопила з гардеробної таз води, призначений для вмивання, і плеснула нею у вогонь — нічого не вийшло, хіба диму стало вдвічі більше. Міс Сара махала, проганяючи його у вікно. Крізь чорні хмари вона здавалася привидом. У кімнаті були потаємні двері, що виходили на веранду, і я побігла відчинити їх, бажаючи крикнути Томфрі, що в нас немає пожежі. Та перш ніж устигла смикнути їх, я почувала, як місіс носить будинком із криками, щоб усі виходили надвір і брали з собою стільки, скільки можуть узяти.

Після того як дим порідшав до кількох летючих павутинок, я пішла за міс Сарою надвір. Старий Сноу і Сейб уже загнуждали коней і відтягнули карети назад на випадок, якщо цілий двір займеться слідом за будинком. Томфрі наказав Принсові та Ілаю тягати відра з чана. З'явилися якісь сусіди, теж із відрами. Народ боявся вогню більше, ніж чорта. Якомусь рабу наказували цілий день сидіти у дзвіниці святого Михаїла, стежачи за дахами — чи нема де вогню. І я боялася, що він побачив увесь цей дим, забив у церковний дзвін і до нас заявилася ціла пожежна команда.

Я побігла до мами, яка була в юрбі разом із рештою. Речі, що, на їхню думку, варто було рятувати, купами валялися біля їхніх ніг. Порцелянові вази, металеві чайні коробки, записні книги, одяг, портрети, Біблії, броші та перли. Був навіть один мармуровий бюст. Місіс однією рукою тримала свій ціпок із золотою верхівкою, а другою — срібний мундштук для сигар.

Міс Сара намагалася пробитися крізь ошалілу юрбу — повідомити Томфрі та інших, що вогню немає й гасити водою нема чого. Але на той час, як вона видушила це з горла, люди вже знов почали тягати воду.

Коли ж з'ясували, що трапилось, місіс впала в лють.

— Гетті, ти невміла дурепа!

Ніхто не ворухнувся, навіть сусідські чоловіки. Мама подалася вперед і затулила мене собою, але місіс висмикнула мене поперед усіх і опустила ціпок із золотим верхів'ям мені на потилицю. Найгірший удар, який я отримувала в житті. Він змусив мене опуститися навколішки.

Мама закричала. Міс Сара теж. Але місіс — вона занесла руку так, ніби збиралася зробити це знову. Не можу описати, що саме було далі. Робочий двір, люди в ньому, стіни, що замикали нас усередині, — усе кудись відступило. Земля викотилася з-під моїх ніг, а небо стало дибки, наче навіс, підхоплений вітром. Я опинилась у власному просторі, десь там, куди не вторгається час. Голос у моїй голові постійно гукав: «Підведись із землі. Підведись із землі й поглянь їй в обличчя. Нехай посміє вдарити тебе. Нехай посміє».

Я підхопилася на ноги й стала з нею лицем до лица. Мої очі промовляли: «Вдар мене, я дозволяю».

Місіс упустила свою зброю й позадувала.

Потім двір знов обступив мене, я підняла руку та обмацала голову. Там була гуля завбільшки з перепелине яйце. Мама простягнула руку й торкнулася її кінчиком пальця.

Решту того Богом забутого дня всі жінки й дівчата-рабині були змушені тягати одяг, білизну, ганчір'я з кожної горішньої кімнати на веранду, щоб провітрити. Усі, окрім мами й Біни, кидали на мене презирливі погляди. Підійшла міс Сара, бажаючи допомогти, й почала тягати речі разом з нами всіма. Щоразу, як я озиралася, вона дивилася на мене так, ніби до того ніколи в житті не бачила.

САРА

Цілі три дні я їла в кімнаті сама, на знак протесту проти володіння Гетті, — хоча не думаю, що хтось особливо на це зважив. На четвертий день я проковтнула свою гордість і з'явилася снідати до їдальні. Про злочасну вільну грамоту ми з матір'ю не говорили. Я підозрювала, що це вона розірвала її рівно

навпіл і викинула під моїми дверима, таким чином без жодного звуку лишивши останнє слово за собою.

У віці одинадцяти років я володіла рабинею, якої не могла звільнити.

Найбільша за день трапеза давно йшла повним ходом — батько, Томас і Фредерік уже відбули до школи або в робочих справах, тоді як мати, Мері, Анна й Еліза лишилися.

— Ти запізнилася, люба моя, — сказала мати. Не без ноти співчуття.

Фібі, помічниця Тітки-Сестри, трохи старша за мене на вигляд, з'явилася біля мого ліктя, принісши з собою свіжі аромати кухні — поту, вугілля, диму, гострий запах риби. Зазвичай вона стояла біля столу й змахувала опахалом, але сьогодні поставила переді мною тарілку, наповнену ковбасками, кукурудзяними тістечками, солоними креветками, чорним хлібом і маніковим желе.

Намагаючись тремкими руками поставити біля моєї тарілки чашку чаю, вона опустила її просто на ложку, вихлюпнувши вміст на скатертину.

— О, місіс, пробачте! — скрикнула вона, хутко обернувшись до матері.

Мати зітхнула так, наче помилки всіх негрів у світі лягали особисто на її плечі.

— Де Тітка-Сестра? Чому, заради Бога, прислуговуєш ти?

— Вона показує мені, як це робиться.

— Що ж, поглянь, чого ти навчилася.

І коли Фібі метнулася за двері, я спробувала всміхнутися їй.

— Дуже мило з твого боку завітати, — сказала мати. — Ти одужала?

Очі всіх обернулися до мене. Слова накопичувалися в мене на язичку і не йшли з нього. У такі миті я застосовувала один прийом: уявляла, що мій язик — це рогатка. Я відтягнула його назад, тугіше, ще тугіше.

— Зі мною все добре, — слова вистрілили через стіл бризками слини.

Мері театральню витерла обличчя серветкою.

«Зрештою вона стане такою ж, як мати, — подумала я. — Керуватиме будинком, забитим дітьми й невільниками, доки я...»

— Я так гадаю, ти знайшла залишки свого дивацтва? — спитала мати.

А, ось воно. Мати конфіскувала мою грамоту, вочевидь, без відома батька.

— Якого дивацтва? — поцікавилася Мері.

Я кинула благальний погляд на матір.

— Нічого такого, про що ти маєш турбуватися, Мері, — сказала вона й схилила голову, наче хотіла подолати розрив між нами.

Я важко опустила на стілець, розмірковуючи, чи не слід піти з моєю справою до батька й дати йому розірвану вільну грамоту. Решту дня я майже не могла думати ні про що інше, але з настанням ночі збагнула, що до добра це не доведе. В усіх домашніх справах він покладався на матір, і його вернуло від ябед. Мої брати ніколи не доносили, і я буду не гірша за них. До того ж треба бути несповна розуму, щоб і надалі дратувати матір.

Я опиралася власному розчаруванню, ведучи з собою палкі бесіди про майбутнє. «Можливе все, все, що завгодно».

Уночі я відкривала лавову шкатулку й дивилася на срібний гудзик.

КРИХТА

Місіс казала, що я найгірша покоївка в Чарльстоні. Вона повторювала:

— Ти *осоружна*, просто *осоружна*.

Я питалася в міс Сарі, що значить *осоружна*, і вона сказала:

— Не зовсім відповідна до стандартів.

Ой-йой. З обличчя місіс я бачила, що можна бути поганою, потім ще гіршою, а вже по тому осоружною.

Того першого тижня, окрім диму, я пролила олію з лампи на підлогу, лишивши слизьку пляму, розбила одну з тих порцелянових ваз і підсмажила пасмо рудого волосся Сарі щипцями

для завивки. Міс Сара ніколи не закладала мене. Вона перетягнула килим, щоб приховати масну пляму, сховала розбиту порцеляну в коморі на горищі й відрізала спалене волосся ножицями, якими ми обрізали свічковий гніт.

Єдиний привід, з якого міс Сара виклика́ла мене дзвінком, це якщо до нас прямувала місіс. Біна з двома її доньками, Люсі й Фібі, завжди співали: «Ціпок стукотить, ціпок стукотить». Попереджальний дзвінок міс Сари давав мені додатковий шанс на порятунок, і я приймала його. Я кидалася коридором до переднього алькова, звідки видно було, як вода в гавані впадає в океан, а океан котиться, доки не зіллється з небом. Ніщо не могло зрівнятися з цією тріумфальною картиною.

Коли я вперше це побачила, мої ноги застрибали на місці, я скинула руки над головою й пустилася в танок. Тоді я й знайшла справжню релігію. На той час я не знала, чи можна називати це релігією, не вміла казати з будь-якого приводу «амінь», лише знала: щось проникло всередину мене, породивши відчуття, ніби вода належить мені. Я сказала б, що це моя вода.

Я бачила, як вона переливається всіма кольорами. Одного дня вона була зелена, потім коричнева, наступного — жовта, як сидр. Пурпурова, чорна, блакитна. Вона не знаходила собі спокою, завжди була в русі. Кораблі приходили й відходили по воді, риби — під водою.

Я співала їй ці короткі рядки:

Через море, через воду
Несіть, риби, на свободу.
Мчіть мене за край води,
Все туди, все туди.

За місяць-другий я вже краще давала раду хатній роботі, але навіть міс Сара не знала, що подекуди вночі я залишала свій пост біля її дверей і всю ніч дивилася на воду, на те, як відбивається в ній срібне місячне сяйво. Блищали зорі, великі, наче блюдця. Ясно було видно все аж до острова Саллівана. Коли було темно, я тужила за мамою. Тужила за нашим

Зміст

Частина перша	7
Частина друга	91
Частина третя	157
Частина четверта	221
Частина п'ята	271
Частина шоста	307
Примітка авторки	368
Подяки.....	379

Літературно-художнє видання

КІДД СЬЮ МОНК
Набуття крил
Роман

Керівник проекту *В. А. Тютюнник*
Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*
Редактор *Р. А. Трифонов*
Художній редактор *В. О. Трубчанінов*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *М. М. Куценко*

Підписано до друку 17.08.2018.
Формат 84x108/32. Друк офсетний.
Гарнітура «Мініон». Ум. друк. арк. 20,16.
Наклад 3000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля».
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а.
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано у ПрАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4
впроваджена система управління якістю
згідно з міжнародним стандартом DIN EN ISO 9001:2000

• за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093)170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

• на сайті Клубу: www.bookclub.ua
• у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом

Надсилається безоплатний каталог

Запрошуємо до співпраці авторів
e-mail: publish@ksd.ua

***Запрошуємо до співпраці художників,
перекладачів, редакторів***
e-mail: editor@ksd.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків
тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@ksd.ua

Київ
тел./факс +38(067)575-27-55
e-mail: kyiv@ksd.ua

Кідд С. М.

К38 Набуття крил : роман / Сью Монк Кідд ; пер. з англ. Д. Петрушенко. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. — 384 с.

ISBN 978-617-12-4501-3

ISBN 978-0-670-02478-0 (англ.)

Батько Сари й Анджеліни — поважний суддя, заможний плантатор і робовласник. На день народження Сари він дарує їй чорношкіру рабню Гетті. Дівчата стають щирими подружками, майже сестрами, та батько карає Сару за це. У ній зароджується неприйняття свавільного суспільства, в якому змушена жити. Тим часом мати Гетті Шарлотта — талановита кравчиня — потайки зшиває ковдру, яка оповідає історію невільників, трагічну долю її роду. Вона мріє про свободу для себе і доньки. На Гетті та Сару чекають важкі життєві випробування, шлях, сповнений перешкод. Чи зможуть вони стати по-справжньому вільними? Бо мати крила ще не означає літати...

УДК 821.111(73)